

BOSHLANG`ICH SINIF ONA TILI VA O`QISH DARSLARIDA ZAMONAVIY PEDAGOGIK USULLARNING SAMARADORLIGI

Biybijamal Jartibaeva

Ospanbaeva Aynura Allayar qizi

Nukus davlat pedagogika instituti

Boshlang`ich ta`lim yo`nalishi 3-kurs talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada boshlang`ich sinf ona tili va o`qish darslarining ahamiyati, dars jarayonida zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanishning samaradorligi va nazariy asoslari haqida so`z etiladi.

Kalit so`zlar: boshlang`ich sinf, pedagogik ensiklopediya, pedagogik texnologiya, davlat va jamiyat, yosh avlod, a`maliyot, ta`lim-tarbiya, pedagogik yondashuvlar .

Mamlakatimizda sog`lom va barkamol avlodni tarbiyalash, yosh avlodlarning o`z ijodiy va intellectual qobiliyatini yuzaga chiqarish, mamlakatimiz yoshlarini XXI asr talablariga butunlay javob beradigan har taraflama rivojlangan shaxslar etib yetilishtirish bo`yicha keng ko`lamli ishlar olib borilmoqda. Bu bo`yicha kelajak yosh avlodlarining yetuk inson bo`lib chiqishida boshlang`ich sinf o`qituvchilarining ahamiyati kata. Chunki, boshlang`ich sinf o`qituvchisi bolalarning kelajagi uchun ilk qadamini shakllantirib beradi. Ta`lim bilan birgalikda tarbiya ham berib boradi. Shu bilan birgalikda "Pedagogik ensiklopediya" da aytilganidek : "O`z kasbining ustasi bo`lgan, yuqori darajada madaniyatli, o`z fanini chuqur biladigan, o`z fani bilan birgalikda boshqa sohalarni ham yaxshi tahlil qila oladigan, tarbiyalash va o`qitish stilini chuqur egallagan kadr".

Pedagogik texnologiya tushunchasi ta`lim-tarbiya amaliyotini rivojlantirish ehtiyojlari asosida kelib chiqqan, va hozirda pedagogika, psixologiya fanlarida o`z o`rniga ega bo`lgan keng ko`lamli serqirra tushunchadir. Pedagogik texnologiyada ishlab chiqarish sohasidagi turli texnologiyalardan farqli ravishda ishlov beriladigan material o`quvchi (ta`lim oluvchi)ning aqliy, ruhiy, axloqiy sifatleri bo`lib, ularga o`qituvchi, tarbiyachi tomonidan ma`lum maqsadlarga erishish yo`lida har turli ta`sirlar o`tkaziladi. Pedagogik texnologiya tushunchasi dastlab XX asrning o`rtalarida AQShda paydo bo`lib, 1940-50 yillar o`rtasigacha "Ta`lim texnologiyasi" deb yuritilib kelgan va bu ibora texnika vositalaridan foydalanib o`qitishga nisbatan qo`llanilgan. 50-60 yillarda programmashtirilgan ta`lim nazarda tutilgan, 70- yillarda "pedagogik texnologiya" iborasi qo`llanilib u avvaldan loyihalashtirilgan va aniq belgilangan maqsadlarga erishishni kafolatlovchi o`quv jarayonini bildirgan.

Pedagogik texnologiya – Bu o`qituvchi (tarbiyachi)ning o`qitish (tarbiya)

vositalari yordamida o`quvchi (talaba)larga muayyan sharoit va ketma-ketlikda ta'sir ko`rsatish va bu faoliyat maxsuli sifatida ularda oldindan belgilangan shaxs sifatlarini shakllantirish jarayondir. (N.Saydaxmedov) [1].

Pedagogik texnologiya – o`qitishning, ta'limning shakllari, metodlari, usullari, yo`llari, tarbiyaviy vositalarning maxsus yig`indisi va komponovkasi (joylashuvi)ni belgilovchi psixologik tartiblar (ustanovka)lar majmuasi;u pedagogik jarayonning tashkiliy-uslubiy vositalaridan iborat (B.T.Lixachev).

Pedagogik texnologiya – bu o`qitishga o`ziga xos yangicha (innovatsion) yondashuvdir.U pedagogikadagi ijtimoiy-muhandislik tafakkurining ifodalanishi, texnokratik ilmiy ongning pedagogika sohasiga ko`chirilgan tasviri, ta'lim jarayonining muayyan standartlashuvi hisoblanadi.(B.L.Farberman)

Qo`llaniladigan asosiy metod bo`yicha pedagogik texnologiyalar quyidagi turlarga ajratiladi [2]:

Dogmatik, reproduktiv metod ;Tushuntirish, ko`rgazmali; Rivojlantiruvchi ta'lim; Muammoli, izlanishli;

Ijodiy metod;

Dasturlashtirilgan ta'lim metodi ;Dialogli metod;

O`yin metodi ;

O`z-o`zini rivojlantiruvchi ta'lim metodi;

Uzluksiz ta'lim turlari bo`yicha maktabgacha ta'lim, boshlang`ich ta'lim, tayanch ta'lim, maktabdan tashqari-qo`shimcha ta'lim, o`rta maxsus, kasb-hunar ta'limi, oliy ta'lim, qayta tayyorlash va malaka oshirish ta'limi pedagogik texnologiyalariga bo`linadi. Shu bilan birga, ta'lim sohalari bo`yicha ona tili, xorijiy tillar, adabiyot, ijtimoiy, tabiiy, aniq fanlar, san'at, sport, texnika, texnologiya, amaliy fanlar, kasb-hunarlar, maxsus ta'lim pedagogik texnologiyalari mavjud.

Hozirda mavjud bo`lgan pedagogik texnologiyalarni bir qancha belgilariga qarab turlarga ajratiladi. Bu belgilar haqida gapirishdan oldin shuni eslatib o`tishimiz kerakki, pedagogik texnologiya doimo kompleks xarakterga ega bo`lib, u faqat bittagina omildan, metoddan, tamoildan foydalanmaydi. Ya'ni quyida keltiriladigan turlarigagina xos bo`lgan monotexnologiyalar aslida mavjud emas.

Boshlang`ich sinf ona tili va o`qish darslarida yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish turli bosqichlarda amalga oshiriladi. Ona tili o`qitish metodikasida o`quvchilarning savodini chiqarish, grammatik tushunchalarini shakllantirish, ularning nutqiy va imloviysavodxonligini oshirishda qo`llanadigan usullar, mashqlar variantlari ko`p. Fonetik, grammatik, orfografik tushunchalarni mustahkamlash, nutqiy malakani mukammal shakllantirishda metodika fanidan belgilangan mashqlar qatorida o`yinlar orqali ta'limga ped texnologiyalarni tatbiq etish ham muhim o`rin tutadi. O`yinlarni boshqa mashq turlaridan farqi shuki, bunda bir tamondan, o`quvchilarning zerikishi, charchog`iga barham berilsa, ikkinchidan tamondan, bolalarning fikrlash jarayoni

tezlashadi, muayyan belgilangan malakalarning mufassal shakllanishi osonlashadi.

Ma'lumki o'quvchi qancha yosh bo'lsa, darslarda qo'llanadigan qiziqarli o'yin elementlari shunchalik ko'p bo'lishi lozim. Chunki darsda qo'llanadigan didaktik o'yin, bir tamondan, ayrim bolalar tabiatiga xos bo'lgan qiziquvchanlik, sho'xlik kabi xususiyatlariga muvofiq kelsa, ikkinchi tamondan, ba'zi bolalardagi odamovilik, indamaslik, uyatchanlik kabi jihatlarini bartaraf etib boradi. Demak, o'yin jarayoni o'quvchi psixologiyasida keskin o'zgarishlar yasaydi. O'yin davomida o'quvchi mavhum grammatik-orfografik tushunchalar mohiyatini anglay boshlaydi, uning xotirasida ko'pgina so'zlar uchun umumiy bo'lgan belgilar o'rin ola boshlaydi, og'zaki va yozma nutqidagi orfoepik – orfografik tushunchalar mohiyatini anglay boshlaydi, yozma nutqidagi orfoepik – orfografik nuqsonlar kamayadi. O'yinlar sinf jamoasining erkin tutishlarini ta'minlaydi, darsning samaradorligi ortadi. O'yinda ko'pchilik o'quvchilarning faol ishtiroki ta'minlanib, reyting ballarini qo'yib borish imkoniyati tug'iladi [4].

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, boshlang'ich sinf ona tili va o'qish darslari o'quvchilarning mantiqiy fikrlashi, og'zaki va yozma nutqlarini rivojlanishi, o'z fikrini erkin va ravon bayon eta olishi, so'zlarni to'g'ri va o'z o'rnida qo'llash ko'nikma va malakalari rivojlantirishda asosiy fan hisoblanadi. Shuning uchun ta'limning dastlabki bosqichidayoq ona tilini o'qitishga alohida etibor berish lozim.

Yoritilgan mavzuda pedagogika va metodikaga oid adabiyotlarni tahlil qilish natijasida pedagogik texnologiya va uning turlari haqida ma'lumotlar keltirildi. Texnologiya atamasi nazariy va metodik jihatdan tahlil qilinib, ilgari surilgan konsepsiyalar qiyoslandi. Boshlang'ich sinf o'quvchilari borliq olamga, tabiat xodisalariga o'zgacha bir qiziqish va hayrat bilan qaraydilar. Ona tili darslarida so'z vositasida atrofdagi bo'layotgan voqealarni izohlash va ilmiy asoslash o'quvchilarning borliq haqidagi bilimlarini, tasavvurlarini kengaytirishga xizmat qiladi. Ona tili darslarini yangi pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etishda o'quv dasturlari va darsliklardagi bo'lim va mavzular uzviyligiga e'tibor berish ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. J.Yo'ldoshev, S.Usmonov, "Pedagogik texnologiya asoslari", T., 2014.
2. J.Yo'ldoshev, "Ta'lim yangilanish yo'lida", T., 2010.
3. Tal'at G'afforova "Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar", T., 2011.
4. Ptuykov V.Y., "Osnovi pedagogicheskoy texnologii", M., 2019.
5. Q.Yunusov Ona tili darslarida ta'limiy o'yinlar. Andijon. 2015 y.
6. O'.Q.Tolipov Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. T.2010 y.
7. Qosimova K. 4-sinfda ona tili darslari. T. «O'qituvchi» - 2018 y.
8. Qosimova K. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. T. «O'qituvchi» - 2015 y.